

koliko indoevropskih i još pokojeg susjednog, pa nitko ne može lako znati kako se ona izgovaraju. Tako se načelo pisanja prema izgovoru ne treba dosljedno provoditi.

Najvećim mogućim oslanjanjem na pisani oblik bar bismo svi ujednačeno pisali i tako kao narod postali pismeniji. Do izgovornih bi pogrešaka i onako dolazilo kad god ljudi ne bi poznavali imena i ne bi ih znali čitati. Vjerujem da one ne bi zbog pisanja *Camusov* koje treba čitati [kamijev] bile ništa brojnije. Hrvatskom je svojstveno čuvanje pismovnih veza s tuđom kulturom, što se očituje u načelu izvornog pisanja stranih vlastitih imena.

Stoga predlažem da se u sklonidbi navedenih imena usvoje kao obavezna jednostavnija pravila iz oba pravopisa kad se god ona razlikuju. To osobito vrijedi za isključivo pravopisna pravila. Tako bi se iz *Hrvatskog pravopisa* izostavilo pravilo umetanja *j* u strana imena, pravilo o zamjeni osnovačnog šumnika *c* šumnikom *k*, a iz *Pravopisnog priručnika* različita pravila za sklonidbu imena što završavaju otvornikom *e* u ovisnosti o njihovu izgovoru, germanskom ili romanskom podrijetlu.

A ako bi se a-sklonidba ženskih imena što u nominativu završavaju slovom *-o* i *-e* proglasila izbornom, uz izbornu sklonjivost imena što završavaju šumnikom, i sklonidbena bi se i pravopisna pravila mnogo lakše učila, a time se ne bi izgubilo na pismovnoj obavijesnosti.

SAŽETAK

Zrinka Babić, Filozofski fakultet, Zagreb
UDK 801.1:808.62, izvorni znanstveni članak, primljen 14 svibnja 1991,
prihvaćen za tisak 25. svibnja 1991.

Orthography and Declination of Foreign Names

The author analyzes approaches to the writing of foreign personal names in two Croatian orthography manuals.

O JEZIKU SPLITSKE PISANE RIJEČI NAKON PRVOGA SVJETSKOG RATA

Zdravko Mužinić

Nakon Skerlićeve ankete unifikacija jezika trebala se provesti tako da hrvatski pisci prihvate ekavicu, a srpski latinicu. Uz više književnika iz Zagreba (M. Krleža, A. Cesarec, T. Ujević, D. Cesarić i dr.) i neki pjesnici i pisci te kulturni i znanstveni radnici iz Splita nakon prvoga svjetskog rata počinju pisati ekavicom, a neki od njih prihvaćaju uz to i riječi, oblike, gramatičke konstrukcije srpskoga književnog izraza. Elemente srpskog jezika upotrijebit će i neki pisci koji su ostali vjerni ijekavici – sve to u naivnom uvjerenju da su Hrvati i Srbi jedan narod te da jedan narod treba imati i jedan književni jezik. Vjerovalo se naime da će se tako Hrvati i Srbi putem jezika i politički ujediniti i postati stvarno jedan narod...

Riječ je pretežno o mladim piscima koji tih godina zapravo tek ulaze u književnost, iako je i među njima bilo onih koji tu novinu nisu posve prihvatili ili su je prihvaćali samo djelomično. Stariji pisci pak, osim nekih iznimaka, nastavljaju

standardnim premda ne baš uvijek i čistim hrvatskim jezikom¹. Dakako, ekavicu nisu prihvatili, a nisu je ni mogli prihvatiti, književnici koji pišu čakavskim kao što je plodni čakavski pripovjedač Marko Uvodić.

Još i više nego u književnosti taj se jezik susreće i u člancima, kao i publicističkim i znanstvenim edicijama, koje su tiskane tih godina u Splitu, počevši od Bartulovićeve orjunaškog manifesta *Od revolucionarne omladine do Orjune* pa dalje.

Ekavica s više ili manje primjesa srpskoga jezičnog izraza pojavljuje se, iako više djelomično, čime hoćemo reći da taj jezik upotrebljavaju samo neki autori, i u nekim listovima i časopisima, npr. u orjunaškom glasilu *Pobeda, Jadranskoj straži* (podnaslov: »Službeno ilustrovano glasilo *Jadranske straže*«)² i dr.

Sve to nimalo ne začuđuje ako se ima na umu da je Split tih godina jako unitarističko uporište – tu se, naime, začinju unitarističke organizacije poput Orjune, »Jugoslavenske matice« i »Jadranske straže«, a unitaristi i orjunaši (Niko Bartulović, Ćiro Čičin Šain, Mirko Korolija) drže također mjesni teatar (»Narodno pozorište za Dalmaciju«) te inače daju ton javnom životu.³

Jedan od istaknutih hrvatskih pjesnika iz Splita koji je rano prihvatio ekavicu i velikim dijelom srpski izraz ostavši dugo, sve tamo do otprilike 1935, kad su već skoro svi hrvatski pisci napustili taj jezik, vjeran svome jezičnom izboru bio je poznati pjesnik Ante Cettineo.

Na tome jeziku on je ispjevao niz pjesama, koje će poslije skupiti u zbirke *Zvezdane staze* (1923), *Za suncem, Pesme* (1932) i *Zlatni ključ* (1933). Čak i neke njegove najbolje, pa i antologijske, pjesme ispjevane su u ekavici, a onda su poslije, u kasnijim izborima i antologijama, ijekavizirane, iako su pri tome zaostale i neke nehrvatske riječi, oblici ili konstrukcije. Među njima ističu se »Ribar peva u razdanje«, »Isluženi brodovi«, »Duga«, »Smokva«, »Večita lirika«, »Pismo iz Magaljanesa« i dr. Evo nekoliko početnih stihova iz pjesme »Smokva«⁴ u njezinoj prvotnoj ekavskoj varijanti:

*Smokva je nerazdružni prijatelj hridi, pločarica,
sunca, najveći dobročinitelj težaka.*

*U sušnim letnjim danima,
ona njemu i njegovoj deci zamenjuje hleb:*

(Kako nam je govorio književnik Delorko, zbog toga što je Cettineo tih godina pisao isključivo u ekavici, a uz to je dosta objavljivao u Beogradu, on se nije mogao odlučiti da u antologiju *Hrvatska moderna lirika* unese i Cettineove pjesme jer nije bio siguran hoće li pjesniku biti pravo da bude nazočan u jednoj takvoj hrvatskoj antologiji.)

¹ Za književni život u Splitu između dva rata v. Zdravko Mužinić, Književni život u Splitu između dva rata, *Mogućnosti*, 12, 1965, str. 1271–1283.

² Za splitsku periodiku v. Hrvoje Morović, *Građa za bibliografiju splitske periodike*, Naučna biblioteka, Split 1968.

³ Unitarizam u Splitu tema je rada autora ovih redaka koji će biti tiskan u *Maruliću* tijekom sljedećih mjeseci.

⁴ *Zlatni ključ*, str. 62.

Tek zbirku *Laste nad uvalom* (1935) objavio je pjesnik u ijekavici (premda ne sasvim i u hrvatskom izrazu). U toj se zbirci nalaze poznate i antologijske pjesme »Molitva za moju uvalu«, »Nevermore«, »Između dvije obale« i dr.

Zanimljivo je da je svoja dva romana *Grebeni se rone* i *Meštar Ivan* Cettineo napisao ijekavicom (čak su i dijalozi romana *Meštar Ivan* u ijekavici, što nije dobro rješenje jer su likovi romana čakavci), ali i u tim romanima ima dosta riječi srpsko-ga književnog izraza: docnije, vazduh, jedared, manastir, odojčad, sahrana, svetitelj, voštanica, svirep i dr., odnosno gramatičkih konstrukcija neuobičajenih za hrvatski jezik kao npr. da s prezentom i slično.

Uz Cettinea ekavicu pa i srpski izraz prihvatit će i neki drugi tadašnji, pretežno mladi, pjesnici iz Splita. Među njima je i Gvido Tartalja, koji će tom govoru ostati vjeran do kraja, štoviše, on će se uskoro izjasniti kao srpski književnik.

Ekavicu je upotrebljavao i mladi i neafirmirani, ali talentirani no rano umrli Branko Stanojević. U tom je govoru ispjevana npr. i njegova poznata pjesma »Dva grada«, koju će poslije, ali ijekaviziranu, uvrstiti Delorko u spomenutu antologiju, a u novije vrijeme i Pavletić u svoju antologiju. Evo nekoliko stihova iz te pjesme:⁵

*Kad sam bio malen
roditelji me darivahu
sitnim gradom od drva
Ja sam gradio moj grad
razmeštao kuće
nameštao ljude
i moja zabava bejaše
duga i tiha
.....
Moja draga majka je umrla
a otac ne može da me voli
.....*

Neki drugi tadašnji mladi splitski pjesnici, međutim, ne prihvaćaju taj govor, što svakako iznenađuje jer je u nekim slučajevima riječ o predstavnicima jugoslavenski opredijeljene omladine. Među njima treba spomenuti na prvom mjestu ideologa pred-ratne jugoslavenske omladine Vladimira Čerinu, koji je neke svoje pjesme iz tih godina, među njima i poznatu pjesmu »Tuga nomada«, ispjevao u ijekavici. Evo par njezi-nih početnih stihova:⁶

*Toplim dahom šume preko oštra mača
gorko gore oči golog manijaka.*

Paradoksalno je također da ekavicu ne upotrebljava u svojim pjesmama, premda je bio žestoki unitarist, štoviše i orjunaš, ni Ivo Jando Lahman, inače talentirani i agilni kritičar, posebno kazališni, i prevodilac. Evo dvaju stihova iz njegove »Pjesme bez poante«⁷ (kao motto pjesmi uzео je stih S. Pandurovića »Mi, po volji Božjoj deca ovog veka«):

⁵ *Kritika* (Zagreb), 1921.

⁶ Isto.

⁷ Z. Mužinić, Mladi čovjek od pera Ivo Lahman, *Mogućnosti*, 22, 1975, str. 1097–1112.

*S nama se tromo vuče litija naših dana
Praćena fanfarom bola što mutne ritme trube.*

Dakako, shvatljivo je što ekavicu nisu prihvatili neki hrvatski i katolički orijentirani mladi ljudi poput Miljenka Bukarice, jednako talentirana no također rano umrla pjesnika koji je uspio 1924. tiskati u Zagrebu zbirku pjesama *Neveseli koraci* (pod pseudonimom Hans van Orelđ). I premda upotrebljava standardnu ijekavicu, i on će platiti danak srpskome jezičnom izrazu utoliko što će i on tu i tamo upotrijebiti ipak koju nehrvatsku riječ, pa čak i više od toga kao npr. kad u jednoj pjesmi, gdje evocira ukop i uskrsnuće Isusovo, susrećemo ni manje ni više nego pravoslavni religiozni izričaj: »Hristos voskrese!«⁸.

U ovom pregledu uzeli smo u obzir pretežno mlade pjesnike, i to većinom podrijetlom iz Splita (ili nastanjene u Splitu). Na starije pjesnike, pogotovo na one doseljene i privremeno nastanjene uglavnom se nismo obazirali. Dakako da je bilo i takvih. Spomenut ćemo ovdje samo dva takva. Prvi je pjesnik Mirko Korolija, Srbin iz Bukovice, inače izraziti unitarist, štoviše i orjunaš koji živi dvadesetih godina i radi kao dramaturg u kazalištu, a uz to i piše i objavljuje, pače i u Splitu služeći se isključivo ekavicom (za svečano otvorenje kazališta 1921. godine pripremio je, također na ekavici, »dramsku alegoriju« *Jugana, vila najmlađa*). Drugi je Rikard Katalinić Jeretov, plodni pjesnik, koji piše ijekavski.

U pripovjedačkoj književnosti, koja nije tih godina u Splitu osobito razvijena, dominira standardni jezik, ijekavica, s izuzetkom pisaca koji se, kako rekosmo, služe čakavskim (npr. Marko Uvodić). Među tim piscima, koji upotrebljavaju ijekavicu, tu je npr. Marin Bego koji objavljuje više u Zagrebu (u Zagrebu je tiskao i roman »Vječna varka«), dalje naknadno pristigli Dinko Šimunović, koji je u Splitu objavio samo nekoliko novela (tu je tiskao i jednu knjižicu s dvjema novelama), pa Niko Bartulović, jedan od čelnika Orjuna, inače također jedan od funkcionera u kazalištu, koji više nego u Splitu objavljuje u Beogradu (tu je tiskao i dvije–tri knjige s ekavskim srpskim naslovom: *Ljudi na ostrvu*, 1931; *Sedam pripovedaka*, 1932; *Izabrane pripovetke*, 1938), pa spomenuti Cettineo s dvama spomenutim romanima. Od tadašnjih mladih, a talentiranih splitskih pripovjedača koji upotrebljavaju ijekavicu istaknut ćemo pomorskog pripovjedača Franu V. Maroevića. On je u časopisu *Jadranska straža* objavio više dobrih pomorskih pripovijedaka (npr. novelu *Posljednje putovanje*)⁹. Dakako, u splitskoj periodici javit će se prigodno i neki »vanjski« pisci koji se služe standardnim jezikom poput Splićanina Bože Lovrića, koji živi tih godina u Pragu, Viktora Cara Emina, koji često gostuje u *Jadranskoj straži* te još nekoliko takvih pisaca. Za razliku od njih, neki »vanjski« pisci upotrebljavaju, međutim, ekavicu. Evo, ilustracije radi, samo jedna rečenica s početka novele *Zov mora* Drage Gervaisa: »More, uzavrelo, prepušteno zamasima bure, penilo se, razlevalo u širokim mlazovima na ulice...«¹⁰. Takav je i jezik drugoga »vanjskog« pisca inače talentiranog Ive Žica Klaića gdje se, uz ekavicu, susreću riječi docije (uz »kasnije«), vazduh, okeani, zejtin i dr. (*Smrt barba Frane, posljednjeg uskoka*)¹¹.

⁸ Hans van Orelđ, *Neveseli koraci*, str. 15.

⁹ *Jadranska straža*, 1932.

¹⁰ Isto, 1931.

¹¹ Isto.

Ijekavica dominira i u tadašnjoj splitskoj nevelikoj dramskoj odn. putopisnoj literaturi (Bartulovićeva dramatiizacija Botičeva spjeva *Bijedna Mara*, Čičin Šainov putopis *Po sjevernoj Dalmaciji*, i sl.), premda ni tu ne bez nekih vanjskih elemenata.

Za razliku od pripovjedačke, pa i dramske i putopisne književnosti, splitski književni kritici Čiro Čičin Šain, Niko Bartulović, Vladimir Rismondo, Ivo Jando Lahman, kao i još koji, s izuzetkom Ante Petravića, upotrebljavaju uglavnom ekavicu, a prilično i srpske riječi i uopće srpski izričaj, dugo ostajući vjerni tom jeziku. Tako se, eto, u nekih splitskih književnika opaža u jezičnom pogledu očita podvojenost: u jednom dijelu rada primjenjuju ijekavski, a u drugom ekavski.

Petravić je jedan od rijetkih splitskih književnih kritika i povijesnika koji je ostao vjeran starom jeziku, ijekavštini (iako je i on prihvatio neke »uvozne« naplavine). Ijekavski je pisao ne samo kad je surađivao u Splitu i Zagrebu nego, čini se, surađujući i u beogradskim časopisima. Njegova knjiga *Iz primorske književnosti*, tiskana ćirilicom u Beogradu 1930, pisana je također tim jezikom.

Ne samo što velik broj tadašnjih splitskih književnika nije položio ispit iz hrvatskog rodoljublja, nego taj ispit nisu položili ni mnogi publicisti i znanstvenici koji su tada djelovali u Splitu ili pak objavljivali tih godina ondje. Time hoćemo reći da veći broj njih uporno piše ekavski i upotrebljava srpski jezik uopće, kako u člancima, tako i u posebno objavljenim raspravama, brošurama i knjigama, počevši od knjige N. Bartulovića *Od revolucionarne omladine do Orjune* pa dalje. Već letimičnim pregledom tadašnje splitske periodike – dnevnika *Novo doba*, lista *Pobede* te časopisa *Jadranska straža* i *Magazina sjeverne Dalmacije*, nameće na zaključak da su se tadašnji splitski ljudi od pera upravo natjecali tko će više iznevjeriti svoj hrvatski jezik.

Zanimljiv će biti u tom smislu i osvrt na 3–4. broj časopisa *Nove Evrope* od 11. veljače 1927, posvećen Splitu, iz pera nekolicine tadašnjih splitskih publicista i znanstvenika. Ako možemo, naime, dati donekle prolaznu ocjenu u jezičnom pogledu uvodnom članku dr. I. Tartalje (koji je inače pisan ijekavicom, ali u njemu ćemo uz riječi »povijest« i »znanstveni« naći i riječi »istorija« ili »avtonomija«), takvu ocjenu ne možemo nipošto dati većem broju ostalih priloga autori kojih su V. Kisić, dr. I. Bulić, dr. B. Rádica i dr. Njihovi su prilozi pisani ijekavicom, ali s nizom srpskih riječi (*ostrvo*¹², *Hrist*, *palata*, *otadžbina*, *istorija*, *finansijski*, *srećan* i dr.), s glagolima na »isati« i »ovati«, kao i konstrukcijama da s prezentom itd.

Podbacili su u tom smislu i neki poznati i ozbiljni znanstvenici, pa i lingvistički stručnjaci, među njima i Petar Skok. On npr. u svom znanstvenom radu, objavljenom u nastavcima u *Jadranskoj straži* pod naslovom »Od koga naučiše jadranski Jugosloveni pomorstvo i ribarstvo«¹³, također upotrebljava više elemenata srpskog jezika, prije svega neke nehrvatske riječi (već to »Jugosloveni« u naslovu — i zašto »jadranski Jugosloveni« a ne Hrvati? — pa i riječi *ostrvo*, *istorija*, *Italijani* i dr.), ali i gramatičke konstrukcije neuobičajene za hrvatski jezični izraz. Toj skupini pripada i Grga Novak, tada profesor u splitskoj »Vel. realci«, koji u spomenutom razdoblju obilno objavljuje u Splitu, ali često jezikom sasvim tuđim hrvatskoj književnoj tradici-

¹² Riječ »ostrvo« upotrebljava tih godina uporno i neobjašnjivo niz hrvatskih publicista, znanstvenika pa i pisaca i pjesnika, uz ostale i Nator, čak u naslovu knjiga i novela (*Priče s ostrva...*, *Na ostrvu žedi*, *Dječak s ostrva*). Inače, Nator je jedan od rijetkih hrvatskih pisaca koji nije nakon prvog rata prihvatio ekavicu.

¹³ *Jadranska straža*, 1932.

ji. Još može u jezičnom smislu donekle zadovoljiti njegov rad *Židovi u Splitu* (1920) ali u nastavku svoje djelatnosti, osjećajući nove političke vjetrove, cijenjeni se znanstvenik sve više udaljuje od hrvatskog jezika priklanjajući se sve određenije »novom« jeziku. Tako je na tom jeziku napisano više njegovih članaka, kao i knjiga *Naše more* (1927–28). Evo nekoliko redaka iz njegova članka u *Splitskom almanahu* za godinu 1925–26:

»Dva puna tisućleća centar našega Primorja, sad jače a sad slabije, Split je danas jaki pomorski centar naše otadžbine, idući čvrstim koracima k cilju da što pre kao pristanište postane ravnopravnim rivalom Trsta i Venecije imajući punu veru da će ih i prestići...«

Dakle, poštovani akademik ne samo što u tom članku ekavizira hrvatske riječi: *beše, bejaše, vera, deo, vreme* i dr., nego on tu upotrebljava i neke specifično srpske riječi: *sem, docnije, naučnik* (u smislu znanstvenik), *pomerati, opštinski, palata, pozorište, sudija, Vizant, vizantiski, hrišćanski, jegejski, Jevrejini* i dr. Naravno da tu ne manjkaju ni glagoli na »ovati« odn. konstrukcije da s prezentom (»... pa je lazarret... morao nekoliko puta da se proširuje«). Nije nipošto nevažno istaknuti da je uvaženi povjesnik u svom članku splitske (katoličke) samostane pretvorio u — manastire, katoličkog nadbiskupa u — arhiepiskopa (iako susrećemo i nadbiskupa), samo što nije staru stolnicu pretvorio u — sabornu crkvu...

Tako je Split kao jako unitarističko središte 20-ih godina ovog stoljeća u jezičnom pogledu zradio politička gibanja: velik dio njegovih književnika, znanstvenika i javnih djelatnika rano je prihvatio i dugo upotrebljavao ekavicu i srpski jezični izraz. Zacijelo bi i samom Skerliću, da je još bio živ, raslo srce, vidjevši kako se njegova zamisao ostvaruje u Splitu.

SAŽETAK

Zdravko Mužinić, profesor, Split
UDK 800.853(091):808.62, stručni članak primljen 24. travnja 1991,
prihvaćen za tisak 9. svibnja 1991.

About the Language of the Young Writers Circle of Split in the Post-WWI Period

In the article the author follows reverberations in Split of the Skerlić's »Language Poll« after the First World War. The aim of the Poll was to persuade Croatian writers to accept standard Serbian as a mode of literary expression.

OSVRTI

O JEDNOJ PRAVOPISNOJ DILEMI

U dosadašnjim našim pravopisima i pravopisnim priručnicima nije izričito riješen jedan pravopisni problem s područja pisanja riječi drugih jezika u određenoj situaciji — treba li ih pisati etimološki, kao u jeziku izvorniku, ili kao hrvatsku riječ stranoga podrijetla, fonološki. Riječ je o dilemi kako pisati naslove dje-

la hrvatske, ponekad i inozemne književnosti kad su pisani stranim jezikom, a u znanstvenoj (ili bilo kojoj drugoj) obradbi ti se naslovi krato karakterističnom riječju naslova koja je, bez obzira na njezino podrijetlo, postala hrvatskom, s fonološko-fonetskim, morfološkim i tvorbenim osobinama hrvatske riječi.

U staroj hrvatskoj književnosti, naime, nalazimo veoma često latinske naslove djela, koji se u njihovu znanstvenom